

До спеціалізованої вченої ради

ДФ 08.727.028

у Дніпропетровському державному
університеті внутрішніх справ

49005, м. Дніпро, проспект Гагаріна, 26

ВІДГУК

опонента на дисертацію Гладчука Дмитра Івановича «Теоретико-правові та організаційні засади діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

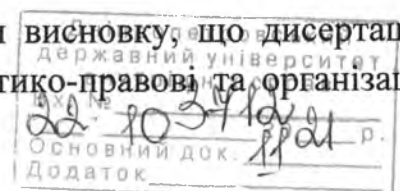
Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження. Питання забезпечення прав і свобод людини в Україні є одними з пріоритетних напрямів державної політики. Підтвердженням цього є закріплення на конституційному рівні верховенства загальнолюдських цінностей над усіма іншими цінностями держави та суспільства. Особливу роль у цій діяльності відведено МВС України як правоохоронному відомству, покликаному забезпечити дотримання конституційних прав і свобод громадян у діяльності центральних органів виконавчої влади.

На теперішній час активні євроінтеграційні процеси, які охопили і сферу правоохоронної діяльності, зумовлюють вивчення, аналіз та врахування в роботі зарубіжного досвіду у сфері забезпечення прав і свобод людини.

Важливість дослідження ґрунтується на необхідності подолання протиріч між потребою застосування світових та європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини та відсутністю належного теоретико-правового й організаційного підґрунтя для реалізації запроваджених реформ у МВС України метою яких є вдосконалення правоохоронної діяльності щодо дотримання прав людини.

Враховуючи значний спектр проблемних питань, що виникають під час забезпечення прав людини, слід акцентувати увагу на тому, що Гладчук Дмитро Іванович своєчасно спрямував свій науковий пошук до такої важливої і досить цікавої теми. Це питання потребує не лише наукового вирішення, а й практичного втілення з використанням новітніх та вдосконаленням існуючих засобів і методів діяльності МВС України, зумовлених сучасним станом дотримання прав і свобод людини у світі.

На підставі зазначеного вище можна дійти висновку, що дисертаційне дослідження Гладчука Дмитра Івановича «Теоретико-правові та організаційні

засади діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини» є не лише актуальним і своєчасним, а й нешаблонним і корисним для розвитку науки теорії держави та права й удосконалення правозастосовної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства й процесуальної практики в цій сфері.

Передусім позитивним необхідно визнати чітке визначення автором об'єкта і предмета дослідження, що, на жаль, нині не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня. Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною обґрунтованою, донести до наукової спільноти власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у правничу науку.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом у своїй більшості є аргументованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з історії та теорії держави і права, вітчизняне й зарубіжне законодавство та інші нормативно-правові акти.

При цьому варто зазначити, що наукові джерела використані здобувачем переважно критично: з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій, що свідчить про зрілість дослідника та його високу загальнонаукову культуру. Крім того, автор вивчив і проаналізував періодичну літературу з цього питання, що свідчить про спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими положеннями щодо забезпечення прав людини й питання їх дотримання саме в діяльності МВС України.

З аналізу дисертації слідує, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертанту досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Емпіричну базу складають матеріали правозастосовної практики, зведені дані, отримані в результаті анкетування 224 працівників Національної поліції України в Дніпропетровській області та 401 мешканця Дніпропетровщини, а також власний практичний досвід роботи підрозділах Національної поліції України, МВС України, аналіз політико-правової публіцистики, довідкових видань, фактологічних матеріалів тощо.

Безсумнівною перевагою дисертації, що позитивно відобразилось на високому ступені обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, є його обізнаність щодо піднятої тематики та використання Дмитром Івановичем власного досвіду роботи в Національній поліції України.

Дисертант досить вдало визначив мету дослідження, яка полягає у вивченні діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини, запровадженні нових форм і методів роботи, ефективних методик зарубіжних країн із розвиненою поліцейською функцією, визначенні та формуванні нової системи оцінки роботи правоохоронного відомства (с. 17).

У процесі дослідження автор не абстрагувався в наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання (с. 17 – 18), у зв'язку з чим дисертація отримала цікавий і корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного застосування висновки.

Аналіз дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження Д.І. Гладчук досяг визначеної мети й виконав поставлені завдання. До того ж, сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація дійсно на сучасному етапі розвитку науки теорії держави та права є першим дослідженням, у якому з урахуванням наявних загальних досліджень комплексно вивчено теоретико-правові та організаційні засади діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини і розроблені відповідні науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації для вдосконалення правоохоронної діяльності в цілому. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем.

Переважна більшість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема дисертантом уперше запропоновано у структурі поняття «професіоналізм поліцейського» виокремлювати такі елементи: 1) духовну та інтелектуальну розвинутість; 2) раціональність; 3) правову культуру; 4) особливе почуття обов'язку; 5) професійні цінності; 6) комунікативність; 7) психологічну налаштованість; 8) систему професійної підготовки.

Проаналізовано захист прав і свобод людини як напрям діяльності у співвідношенні з іншими функціями МВС України – поліцейською прикордонною, міграційною, регулятивною та функцією цивільного захисту. Доведено, що захист прав і свобод людини є ключовою, основною, пріоритетною функцією МВС України з-поміж інших.

Серед положень наукової новизни, які виокремлено автором вперше слід також виділити визначення основних аспектів деонтологічних засад поліцейсько

діяльності та обґрунтування їх сутності: психологічний, професійно-правовий, соціальний та естетичний (с. 20 дисертації).

Дисертантом також вдосконалено уявлення про чинники, які впливають на порушення прав і свобод людини у правоохоронній, у тому числі й поліцейській діяльності, зокрема: доктринальний, законодавчий, особистісний, соціально-психологічний, оціночний і чинник безпеки самого поліцейського.

Досить переконливими видаються аргументи автора щодо розуміння сутності поняття «права людини», а також притаманних йому ознак, зокрема: 1) є можливостями людини; 2) відзначається рівністю прав людини для всіх без виключення людей, незважаючи на національність, віросповідання, колір шкіри та інші фактори; 3) вони є невід'ємними для кожної людини, індивіда, громадянина; 4) визначаються рівнем розвитку суспільства: економічним, духовним, соціальним; 5) мета існування прав людини – створення сприятливих умов життя та розвитку людини, задоволення різноманітних потреб; 6) нормативно визначені, закріплені на законодавчому рівні та гарантовані державою.

Корисним із практичної точки зору є обґрунтування позиції про перелік основних критеріїв оцінки роботи поліції, серед яких запропоновано виокремлювати: 1) розкриття злочинів і контроль над злочинністю; 2) формування об'єктивної статистичної звітності про результати роботи; 3) ставлення до службової дисципліни та законності; 4) рівень довіри населення до поліції та її активність у вирішенні проблем місцевих громад (с. 20 – 21 дисертації).

Отримали подальший розвиток положення щодо тлумачення поняття «забезпечення прав людини» як передбаченої нормативно-правовими актами діяльності державних органів, пов'язаної із використанням наявних юридичних засобів і заходів, спрямованих на реалізацію, охорону, захист і відновлення (у разі порушення) прав людини.

Слушними є уявлення про діяльність профільного управління в структурі МВС України, яке в межах компетенції здійснює моніторинг і контроль з дотриманням прав людини в діяльності МВС України та інших центральних органів виконавчої влади, а також реалізує чотири функції: контролюючу, аналітичну, нормотворчу та комунікативну (організаційну).

Своєчасними є положення про необхідність оновлення системи критеріїв оцінки ефективності поліцейської діяльності та організації контролю. Запропоновано в якості таких критеріїв оцінки: навантаження, інтенсивність праці, якість роботи, дотримання законності та ін.

Відтак, слід стверджувати, що роботі притаманна наукова новизна: порушено низку невисвітлених сучасною юридичною наукою проблем розв'язання яких дозволить вести мову про належний рівень ефективності правоохоронної діяльності, в тому числі й у сфері дотримання прав людини.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Підсумки дисертації загалом, окремі її аспекти та висновки були оприлюднені дисертантом на п'яти науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних. Основні положення та результати дисертації відображені в п'яти наукових статтях, з яких одну опубліковано в періодичному науковому виданні іноземної держави.

Отже, перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено в наукових фахових виданнях, вони пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що вони можуть бути використані, як у науково-дослідницькій сфері, освітньому процесі, так і практичній діяльності, що має відповідне документальне підтвердження. Окрему увагу заслуговує значимість дисертації для використання її результатів у практичній діяльності працівників МВС України. Сформульовані дисертантом висновки можуть бути корисними для організаційно-методичного та інформаційного забезпечення діяльності правоохоронців.

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертації добре продумана, відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок, з них основного тексту 165 сторінок, список використаних джерел налічує близько 200 найменувань.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено мету і завдання дослідження, його наукову новизну та розглянуто інші питання відповідно до чинних вимог.

Оригінальною є побудова здобувачем кожного з розділів і підрозділів дисертації, що характеризується: визначеністю мети і завдань, проведенням оглядом літератури і джерел, логічністю викладу основного матеріалу, потужністю експериментальної бази дослідження. Розділи і підрозділи завершуються узагальнюючими кількісно-якісними висновками, оцінкою обґрунтованості наукових положень і визначенням можливості подальшої розробки теми.

У *першому розділі* розкрито теоретико-правове розуміння забезпечення прав людини в діяльності МВС України, зокрема проаналізовано питання теоретико-правових аспектів сутності прав людини та їх забезпечення; діяльності

МВС України щодо забезпечення прав людини; механізму забезпечення реалізації прав людини в діяльності МВС України.

У контексті досліджуваних питань заслуговує на увагу аргументована автором позиція, що під правами людини слід розуміти передбачені нормативно-правовими актами рівні можливості людей на створення сприятливих умов життя та розвитку, задоволення різноманітних потреб особистого і не тільки характеру, що зумовлені економічним, духовним та соціальним розвитком суспільства.

Доведено, що одного лише закріплення прав людини на законодавчому рівні недостатньо, необхідно забезпечити механізм їх реального втілення за допомогою наявних соціальних, правових, матеріальних та інших засобів і заходів. Встановлено, що нормативно-правові акти, які не спираються на реальність суспільного життя, не досліджені науково, так і залишаються ідеями на папері без практичного втілення та реалізації, навіть, якщо вони переслідували найгуманніші цілі.

Визначено, що з-поміж правоохоронних органів і правозахисних інституцій МВС України наділено найбільшим обсягом компетентнісних повноважень щодо забезпечення прав і свобод людини. Доведено, що захист прав і свобод людини (правоохоронна діяльність) як напрям діяльності МВС України є ключовою, основною, пріоритетною функцією з-поміж інших (поліцейської, прикордонної, міграційної, регулятивної та функції цивільного захисту населення). При цьому всі вони тісно пов'язані між собою та взаємно обумовлені.

Наукову значимість має позиція, що для реального втілення в житті проголошених і закріплених прав і свобод людини необхідні відповідні законодавчі та правові гарантії. Однією з таких гарантій є механізм забезпечення реалізації прав людини, який визначається як комплексне поняття, що має свою структуру, серед елементів якої доречно виділяти: 1) юридичне закріплення прав людини; 2) охорону та захист прав людини; 3) моніторинг реалізації прав людини; 4) суб'єктів реалізації прав людини.

Другий розділ роботи присвячено дослідженню питання деонтологічних засад поліцейської діяльності, професіоналізму в діяльності поліцейського встановлення причин та умов порушення працівниками МВС прав людини під час професійної діяльності.

Цілком обґрунтованим є приділення автором уваги, що предметом поліцейської деонтології є проблеми належної поведінки працівників поліції. Визначено основні аспекти деонтологічних засад поліцейської діяльності та обґрунтовано їх сутність, зокрема: психологічний, професійно-правовий, соціальний та естетичний аспекти.

З'ясовано, що міжнародна спільнота активно підтримує спроби щодо впровадження деонтологічних стандартів у поліцейську діяльність та їх закріплення на законодавчому рівні. Встановлено, що у країнах Західної Європи та США широко поширена практика збору, систематизації і публікації етичних норм-стандартів щодо діяльності поліцейських.

Корисними є рекомендації дисертанта стосовно розуміння професіоналізму поліцейського як сукупність загальнозначущих і специфічних професійних знань і умінь, які дозволяють поліції виконувати властиві їй функції, а також неухильно слідувати деонтологічним правилам і принципам. Доведено, що професіоналізм у діяльності поліцейського є складним, багатоаспектним явищем, у структурі якого виокремлено такі елементи: 1) духовну та інтелектуальну розвинутість; 2) раціональність; 3) правову культуру; 4) особливе почуття обов'язку; 5) професійні цінності; 6) комунікативність; 7) психологічну налаштованість; 8) систему професійної підготовки.

Доречним з точки зору правозастосовних реалій є визначення причини умови та систематизація чинників, які впливають на порушення прав і свобод людини і громадянина в правоохоронній, у тому числі й поліцейській діяльності доктринальний, законодавчий, особистісний, соціально-психологічний оціночний і чинник безпеки самого поліцейського.

Третій розділ дисертації присвячено дослідженню критеріїв оцінки показників ефективності діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини, вдосконалення «менеджменту» діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини.

Наукову значимість має визначення показників ефективності функціонування поліції, зокрема: 1) якість нормативно-правової регламентації діяльності поліції; 2) довіра населення до поліції; 3) укомплектованість особового складу; 4) професійна підготовка персоналу поліції; 5) фінансування матеріально-технічне забезпечення; 6) юридична захищеність працівників поліції та їх соціальний захист.

На окрему увагу заслуговує позиція дисертанта, де запропоновано в якості основних критеріїв оцінки роботи поліції виокремлювати: 1) розкриття злочинів і контроль над злочинністю; 2) формування об'єктивної статистичної звітності про результати роботи; 3) стан службової дисципліни та законності; 4) рівень довіри населення до поліції та її активність у вирішенні проблем місцевих громад. Доведено, що перехід від оцінки служби суто за статистичними показниками до оцінювання за результативністю та ефективністю повністю відповідає сучасним тенденціям у сфері державного управління.

Цілком обґрунтованою є позиція автора щодо удосконалення ефективності діяльності МВС України у сфері забезпечення прав і свобод людини повинне

здійснюватися у таких формах: 1) оптимізація нормативно-правових актів, що регулюють сферу прав і свобод людини; 2) запровадження децентралізації як одного з основних управлінських механізмів підвищення гнучкості, ефективності діяльності правоохоронного відомства; 3) встановлення реальних механізмів підзвітності в роботі МВС України у сфері дотримання прав людини; 4) моніторинг правоохоронної та правозахисної діяльності.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-прикладного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для засад діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини (с. 178 – 181 дисертації).

У додатках до роботи містяться анкети й аналітичні довідки за результатами проведеного опитування, на які спирався автор у процес наукового пошуку.

Таким чином, дисертаційне дослідження побудовано логічно, розділи підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила авторам продемонструвати гідний рівень знань із теорії держави та права, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів, так і погляди науковців із проблематики дослідження. Дисертант послідовно виклав матеріал здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та прикладні питання сформулював необхідні наукові висновки та дефініції.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, здійснені дисертантом, об'єднані провідною ідеєю вдосконалення теоретико-правових та організаційних засад діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини.

Також привертає увагу стиль, яким написано роботу: він означений логічністю, послідовністю та ясністю аргументування думок. Деякі досить складні теоретичні положення дисертації сформульовані зрозумілою мовою та викладені без зайвих ускладнень.

Загалом на сторінках дисертації автору вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних і монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що свідчить про поглиблений аналіз актуалізованої теми.

Отже, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих автором висновків і рекомендацій є правильні визначені мета й завдання дослідження, структура роботи та логіка викладеного матеріалу.

Дискусійні положення та зауваження. У цілому, відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дослідження, потрібно звернути увагу на наявність певних положень, що, н

нашу думку, викликають зауваження або потребують додаткової аргументації в ході публічного захисту, зокрема:

1. У підрозділі 1.1 проаналізовано тлумачення понять «права людини» та «забезпечення прав людини». Зокрема запропоновано під правами людини розуміти передбачені нормативно-правовими актами рівні можливості людей на створення сприятливих умов життя та розвитку, задоволення різноманітних потреб особистого і не тільки характеру, що обумовлені економічним, духовним та соціальним розвитком суспільства.

Однак автором не вказано групи альтернативних підходів до розуміння цього феномену, що дало б можливість більш предметно окреслити плюралізм думок і висвітлити дискусійність.

2. У підрозділі 1.3 визначено, що механізм забезпечення прав людини – це комплексне поняття, яке має свою структуру, серед елементів якої доречно виділяти: 1) юридичне закріплення прав людини; 2) охорону та захист прав людини; 3) моніторинг реалізації прав людини; 4) суб'єктів реалізації прав людини.

При цьому потребує додаткового обґрунтування питання, яким чином ці елементи співвідносяться між собою, чи є взаємозалежність між ними та чи утворюють вони циклічність діяльності, пов'язаної із процесом забезпечення прав людини?

3. Слід зробити певні корективи щодо викладення основних позицій та висновках до розділів дисертаційного дослідження. Вони повинні бути значно конкретнішими, акцентованими на власних позиціях і здобутках. Окрім того висновки до розділів дисертації не повинні дублювати зміст основного тексту.

4. Робота тільки б виграла, якби автор свої слушні пропозиції, спрямовані на зміни та доповнення до нормативно-правових актів у частині формування деонтологічних стандартів поліцейської діяльності, описаних у підрозділах 2.1 та 2.2 дисертаційного дослідження, направив до Верховної Ради України для опрацювання їх у комітетах.

5. У підрозділі 3.2 дисертаційного дослідження автором визначено форми і методи, які потребують удосконалення в діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини. Потребує додаткового пояснення, чи співвідносяться (корелюються) визначені автором положення як перспективні з існуючими проблемами в цій сфері діяльності?

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що наведені вище зауваження та рекомендації, безумовно, стосуються дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих положень дисертації, натомість не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання, що полягає у визначенні

теоретико-правових та організаційних засад діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини.

Враховуючи практичний досвід роботи в поліції, дисертантом висловлено пропозиції щодо вдосконалення діяльності правоохоронного органу, які, безсумнівно, є здобутком для правників. Зокрема в дисертації сформульовано низку рекомендацій, спрямованих на оптимізацію практичної діяльності, яка реалізується поліцейськими. Деякі з цих пропозицій – не втілені в «життя». Тому, на завершення відгуку, наголошуємо на доцільності продовження наукової діяльності в цьому напрямі. Окреслене вище зумовлює побажання автору не зупинятись у дослідницьких пошуках, а розвивати та втілювати висловлені ідеї які є корисними для розвитку науки загальної теорії держави та права й удосконалення правозастосовної діяльності.

ВИСНОВОК

1. Дисертаційне дослідження Гладчука Дмитра Івановича «Теоретико-правові та організаційні засади діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини» є кваліфікаційною науковою працею, в якій розв'язана конкретна наукова задача, що має важливе значення для науки теорії держави та права вперше комплексно досліджено теоретико-правові та організаційні засади діяльності МВС України у сфері дотримання прав людини.

2. Висновки, отримані під час дослідження, мають важливе практичне і теоретичне значення для теорії держави та права. Викладені в дисертації рекомендації та пропозиції стосовно вдосконалення роботи правоохоронних органів є теоретично обґрунтованими та аргументованими. Робота характеризується науковою новизною.

3. Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені автором в наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

4. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей дотримано норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методик досліджень і джерела інформації. Зокрема в рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

5. Опанована дисертація відповідає вимогам, передбаченим п. п. 9.11 – 9.13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями від 15 липня 2020 року), Порядку проведення експерименту присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінет

Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167.

6. Гладчук Дмитро Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент –

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ**

Юрій КРИВИЦЬКИЙ